

hazai vagy egyiptomi közhivatalokba képezzünk törököket, amennyiben ez kívánatos, lenne az egyik ösztönző erő a sok közül, amit a Külügyminisztérium leginkább felajánlhatna.

6. dokumentum

A Balkán Bizottság Felügyelő Bizottságának hetedik éves jelentése az 1910. évről. (1911)

(MS 951 c.24/4 Balkan Committee – Meeting of June 1908)

A tavaly és tavalyelőtt az Önök bizottsága előtt bemutatott jelentések a Törökországban lezajlott forradalommal kapcsolatos jelentős bízakodásra utaltak és tekintetbe vették az új adminisztráció előtt álló nyilvánvaló nehézségeket. Azzal folyamodtak [önökhöz], hogy türelmes és nagyvonalú kritikával illessék azokat az erőfeszítéseket, amelyekről azt hitték, hogy az ifjútörökök egy olyan rezsimet hoznak létre, amely tiszteletet parancsol külföldön és egyúttal biztosítja a békét és biztonságot odahaza. A legutóbbi jelentés megfogalmazása óta lezajlott események fényében azt gondolhatják, hogy a Bizottságuk véleménye túlságosan derülátó volt, és azok az információk, amelyekre az ítéletét alapozta, elfogultak és hiányosak voltak. Azonban nem várta el az alkotmányos kormányzat azonnali bevezetését, sem pedig azt, hogy az új rendszer egyszer és mindenkorra feladja az adminisztráció régi módszereit. Felismerte, hogy mind az 1908-as forradalom, mind az 1909-es ellenforradalom, amelyek mindent egybevetve figyelemreméltóan mentesek voltak a vérontástól, lényegében katonaiak voltak. És minthogy a hadsereg ilyen jelentős szerepet játszott, a vezetők rákényszerülnek, hogy főleg rá támaszkodjanak az eredményeik megtartása érdekében. Mindaddig, amíg a törvény és a rend, valamint a törvény és a rend iránti tisztelet kellően meg nem szilárdul, az új rezsím *ultima ratió*jának szükségszerűen az erőnek kell lennie. [A bizottság] Nem dédelgetett illúziókat, hogy az évszázadok alatt rögzült szokások gyorsan tovatűnnek a modern alkotmányosság szelleme előtt. Noha abban reménykedett, hogy a régi brutális és korrupt hamidi despotizmus letaszítását nem követi soká az elnyomás és kegyetlenség durvább formáinak teljes felszámolása, amely a Porta kormányát egyszerre tette Európa szegényévé és reá leselkedő veszéllyé. Mindezekfelett hitte, hogy az ifjútörököknek – akik közül sokukról tudja, hogy igazán liberális nézetek inspi-

ráltak őket – elegendő esélyt kell adni arra, hogy megmutassák, képesek kormányozni és képesek kivitelezni azokat a reformokat, amelyeket a kormányzat ügyeiben megígértek. Tudta, hogy a forradalom vezetői között voltak művelt emberek, akik hosszú nyugat-európai tartózkodásuk alatt nemcsak magukba szívták az alkotmányosság szellemét, de fogékonyra is váltak a külföldi kritika iránt, és felismerték a külföldi beavatkozások soha el nem tűnő veszélyét, ha Anglia, Franciaország és Oroszország közvéleménye felháborodna a korábbi kegyetlenségek megismétlődése miatt. Sőt, számolt az egyetlen alternatív politika, azaz az új rezsim lejárításának a következményeivel is, ami háborút vonna maga után. Egy háborút elsősorban Törökország és Bulgária között, amiben talán részt vennének más balkáni államok is, hacsak maguk a nagyhatalmak nem. Láta, hogy Törökország veresége nem oldaná meg a problémát. A keresztény államok nem lennének olyan helyzetben, hogy megegyezzenek a kihasított területek felosztásáról, és egyáltalán nem valószínű, hogy megfosztanák őket sikerük gyümölcsétől, ha a nagyhatalmak elutasítják elismerni azt. Másrészt esély van a törökök győzelmére is, ami sokkal harciasabb török kormányt eredményezne, sokkal erősebb pozíciókkal európai Törökországban.

Miközben továbbra is fenntartjuk a korábbi jelentésekben kifejezett nézeteket, a Bizottságuk nem óhajtja minimalizálni vagy elnézni azokat a barbárságokat, amelyek a Török Birodalom számos tartományában megmutatkoztak a lefegyverzési eljárások során. Aggodalommal figyelni azt a sovinszta szellemet, mely az utóbbi időben látszólag uralkodni látszik a konstantinápolyi kormányban. Véleménye szerint az erőszak újbóli fellángolásának fő felelőssége nem az Egység és Haladás Bizottság vállait nyomja, hanem a monasztiri és üszkübi katonai klubokét, amelyek rákényszerítették a kormányra a lefegyverzés politikáját, amit a „bandák” felszámolásának egyetlen eszközének tekintettek, miközben azok a maguk részéről halálbüntetés terhe mellett megtiltották a lakosságnak a fegyverek kiadását. Néhány banda vezetőjének kivégzése megtorlásokhoz vezetett, minek során ártatlan törököket gyilkoltak meg. A bandák visszaszorításakor alkalmazott módszerek és a falvakban és a kisebb városokban a forradalmi propaganda letörése baljósan emlékeztetnek az Abdulhamid alatti módszerekre, így nem lehet csodálkozni azon, hogy a szerencsétlen lakosság arról panaszkodik, hogy a helyzete egy jöttányit sem lett jobb a forradalom utáni kormányváltás következtében.

Azért, hogy megismerjük a valódi helyzetet a helyszínen, az elnök és testvére év elején Törökországba ment, és ottani tapasztalataikat a tavaly februárban kiadott jelentésben öntötték formába. Az ott megszerzett bizonyítékokból arra jutottak, hogy komoly kegyetlenségeket követtek el (1) 1910 elején az albánok leverése során és (2) a „bandatörvény” égisze alatti lefegyverzések és eljárások során, valamint az ennek eredményeképp 1910 nyarán és őszén elkövetett megtorlásokkal együtt. Kétség sem férhet hozzá, hogy jelen volt a militarista reakció, s továbbra is komoly bizalmatlanság uralkodik a törökök és keresztények között. Másfelől látták, hogy miközben a forradalom nem tüntette el ezt az ellenérzést, a keresztény közösség különböző szekcióit figyelemreméltó módon összehozta. Úgy látták, az ifjútörökök talán legelismerehetőbb teljesítménye az, hogy Abdulhamiddal ellentétben nem próbálták meg nyitva tartani azt a régi sebet, amelyet a különböző keresztény csoportok közötti gyűlölet okozott. Ez a politika elősegítette a megosztottságot az alattvalók között, hogy a szultán uralkodni tudjon felettük. Ezenkívül, noha a hadsereg reformja semmi esetre sem lett teljes, az újjászervezését jellemző munka legalább energiát és bölcsességet mutat. Azonban a legbizalomkeltőbb az volt, hogy a parlament ténylegesen parlamentként működött, és a sérelmek kifejezésének biztonsági szelepeként szolgált. A megfigyelők barátságosabb kapcsolatra figyelhettek fel az örmények és törökök között, és reményt keltő, hogy Arméniában³⁴ megjelent a sajtó, amelyet egy prominens örmény vezet, és amely szabadon kritizálja a török kormányt. Szintén létezik egy mozgalom, amely az oktatást kiterjesztené a népesség minden csoportjára, és a török kormány megtette azt a figyelemreméltó lépést, hogy néhány kiválasztott tanulót, fiúkat és lányokat egyaránt, amerikai kollégiumokba küldött, s más módokon is megkísérelte javítani az oktatás színvonalát. Ennek az edukációs mozgalomnak a Bizottságuk olyan jelentőséget tulajdonít, hogy már el is küldte az első 50 font adományt az Amerikai Kollégium népszerűsítésére, valamint Miss Isabel Fry³⁵ hozzászólott egy különleges ösztöndíj létrehozásához.

---

³⁴ Ez alatt az Oszmán Birodalom örmények lakta területeit értjük Anatólia keleti részében, amit általában a birodalom kései időszakában hat vilajettel azonosítanak: Van, Erzurum, Harput, Bitlisz, Diyarbakir és Szivasz.

³⁵ Isabel Fry (1869–1958) angol pedagógus és társadalmi aktivista. Halide Edib (1884–1964) író és férje, Salih Zeki (1864–1921) matematikus és

amelynek köszönhetően fajra vagy vallásra való tekintet nélkül lányok részesülhetnek oktatásban.

A Bizottságuk nem fejezhetné be pozitívabban a jelentését, mint-hogy idézi azokat a meglátásokat, amelyeket Mr. C. R. Buxton oly csodálatosan fogalmazott meg Konstantinápolyban egy tavaly januári levelében, és amit megjelentettek a *Nation*ben 1911. február 18-án:

„A kérdés nem az, hogy a jelenlegi török kormány az-e, amit az optimisták reméltek. Nem is az, hogy vajon igazán alkotmányos kormány-e. Még csak az sem, hogy ez-e a legjobb, amit az Oszmán Birodalom körülményei megengednek. Mindezekre a kérdésekre tagadólag válaszolhatunk, és mégis ezt [a kormányt] tartjuk az előnyösebbnek. A kérdés az, hogy előnyösebb-e bármelyik másik alternatívához képest, amely jelen pillanatban lehetséges.

Ha ugyan még azt is gondoljuk, hogy így előnyösebb, ez nem jelenti azt, hogy mentesülnie kell a kritika alól. Épp ellenkezőleg, a kritikát Törökország legjobb koponyái is elvárják – még a kormányzati körökben is, és még inkább azon kívül. És mindaddig, amíg az nem pusztán rosszindulatú szellemben fogantatik, addig arra irányul, hogy megerősítse azok kezeit, akik az igazi reform érdekében dolgoznak.

Másfelől Törökországot olyan országnak kell tekintenünk, amelynek van önbecsülése. Meg kell értenie, hogy nem azért mondjuk el a véleményünket, hogy belső ügyeibe beleavatkozzunk csupán a beavatkozás kedvéért, hanem mert Törökország maga is azt tűzte ki célul, hogy közös nevezőre hozza kormányát az európai liberális állásponttal, s tudni akarja, mi is ez az álláspont. Továbbá [azért is kifejezzük a véleményünket] mivel felelősséggel tartozunk a berlini egyezmény értelmében a Porta keresztény alattvalói iránt. Ezek a tények igazolják, hogy közelebbről kövessük a törökországi ügyek menetét, mint bármely más országét. Miközben bíráljuk, egyúttal támogatnunk és segítenünk kell az ifjútörököket a haladás felé tett törekvéseikben, és nem elmulasztani elismerésben részesíteni őket azért a haladásért, amelyet már megtettek. Ezt a tiszteletteljes, ám éberséggel elegyített magatartást nem egyszerű és nem könnyű fel-

---

csillagász meghívására Fry három hetet töltött Konstantinápolyban az ifjútörök forradalom után. Ezalatt meggyőzték, folyamodjon a Balkán Bizottsághoz (amelynek apja is tagja volt), hogy hozzon létre tanulmányi ösztöndíjakat török lányok részére.

vállalunk, és láthatóan a külügyminisztériumunknak nem sikerült felvállalnia ezt. Azonban a réginél sokkal bonyolultabb és nehezebb helyzettel állunk szemben, és ehhez a helyzethez politikánkunk alkalmazkodnia kell.”

A jelentésben szereplő állításokból remélhetőleg a Balkán Bizottság tagjai fel fogják ismerni annak életbevágó szükségyszerűségét, hogy közelről figyeljék a törökországi eseményeket, és alkalomadtán kimutassák az ott működő reformpárt által képviselt politikáról és tevékenységről az érdeklődő brit szemlélők véleményét. Csakolyan fontos, hogy a keresztény alattvaló fajok érezzék, ebben az országban vannak olyanok, akik aggódva várják élethelyzetük javulását, s hogy megadják számukra azokat a jogokat és szabadságokat, amelyekre minden alkotmányosan kormányzott [államban élő] nép jogosult.

Ez az a munka, amelynek teljesítéséért a Balkán Bizottság létrejött, és amelyért az [ügyvezetők] legfőbb erőiket szentelték és szentelni fogják. De ez nem működhet hatékonyan szervezettség és támogatás nélkül. Az előbbi biztosítása érdekében a Bizottságuk felkérte Mr. Arthur G. Symondsot, hogy legyen a [bizottság] titkára. Sok-sok évig az általános bizottság tagja volt és az igazság és szabadság ügye iránti elkötelezettsége szembeütően megmutatta magát abban az aktív segítségben (mind élőszóban, mind írásban) ama nagy agitáció során, amelyet Mr. Gladstone vezetett a „bolgár atrocitások” idején, és abban, ami később felkeltette a hazai közvélemény figyelmét az örmények iránt. Mr. Moore visszavonulása óta Mr. Symonds végezte a titkári feladatokat és a Bizottságuk jegyzőkönyvbe kívánja foglalni háláját a múltbeli önkéntes szolgálataiért, és hogy most sikerült meggyőznie, fogadja el a titkári pozícióját.

Annak érdekében, hogy lehetővé váljon, a Felügyelő Bizottság megfelelőképpen beteljesítse a funkcióit, amiért a Balkán Bizottság létrejött, valamint hogy éreztesse befolyását Törökországban, továbbá elismerjék Nagy-Britanniában és a kontinensen, alapvető fontosságú, hogy nagyobb költségvetés álljon rendelkezésére. Ennélfogva fel kívánják hívni az összes tag figyelmét arra, hogy iratkozzon fel abba az alapba, melybe adományt az utóbbi időkben csupán egy maroknyi a balkáni ügyek iránt érdeklődő ember biztosított.